

Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu geografia zakres podstawowy dla klasy drugiej szkoły ponadpodstawowej

Lp.	Temat	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca)	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna)	Wymagania rozszerzające (ocena dobra)	Wymagania dopełniające (ocena bardzo dobra)	Wymagania wykraczające (ocena celująca)
Dział 1. ZMIANY POLITYCZNE I GOSPODARCZE NA MAPIE ŚWIATA						
1.	Polityczna mapa świata	Uczeń: – określa aktualną liczbę państw świata – omawia na mapie aktualny podział polityczny państw świata – wyjaśnia znaczenie terminu <i>państwo</i>	Uczeń: – wyjaśnia, czym jest terytorium państwa – wyjaśnia pojęcia: <i>enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i>	Uczeń: – podaje na podstawie mapy politycznej przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie – wskazuje na mapie największe i najmniejsze państwa na świecie, korzystając z danych statystycznych	Uczeń: – omawia znaczenie wielkości państwa i jego położenia geopolitycznego – wskazuje różnice w ustrojach państwa – omawia wpływ położenia Polski na jej rozwój społeczno-ekonomiczny	Uczeń: – prawidłowo posługuje się terminologią geograficzną – wyjaśnia szczególną sytuację polityczną Antarktydy – omawia znaczenie ustroju państwa w jego rozwoju społeczno-ekonomicznym
2.	Kształtowanie się mapy politycznej świata po II wojnie światowej	Uczeń: – omawia zmiany na mapie politycznej świata w połowie XX w. – wskazuje na mapie mocarstwa kolonialne	Uczeń: – wyjaśnia pojęcia: <i>kolonializm, mocarstwo kolonialne, dekolonizacja</i> – omawia zmiany na mapie politycznej Europy i Azji w drugiej połowie XX w.	Uczeń: – wskazuje na mapie świata obszary kolonialne krajów europejskich w połowie XX w. – wymienia przyczyny rozpadu systemu kolonialnego	Uczeń: – omawia wpływ kolonializmu i jego rozpadu na państwa europejskie i będące koloniami – wyjaśnia zróżnicowanie struktur ludnościowych, migracje ludności, występowanie konfliktów zbrojnych i dysproporcje w rozwoju państwa, jakie zachodzą w wyniku kolonializmu	Uczeń: – analizuje mapę polityczną Afryki, wskazując dawne obszary wpływów mocarstw kolonialnych – wskazuje i omawia obszary poza Afryką objęte dekolonizacją na świecie – wymienia i wskazuje na mapie państwa i ich stolice powstałe po II wojnie światowej – uzasadnia prawo każdego człowieka do życia w wolnym kraju
3.	Obszary integracji i dezintegracji we współczesnym świecie	Uczeń: – wyjaśnia pojęcia <i>integracja</i> i <i>dezintegracja polityczna</i> , podaje przykłady tych procesów na świecie	Uczeń: – charakteryzuje przyczyny i skutki procesów integracyjnych	Uczeń: – wskazuje na mapie przykłady obszarów integracji i dezintegracji	Uczeń: – porównuje historyczną i współczesną mapę polityczną, omawia	Uczeń: – dokonuje prognozy zmian na mapie politycznej świata związanych z procesami

			<p>i dezintegracyjnych na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia różnice pomiędzy integracją polityczną a gospodarczą – wymienia najważniejsze organizacje międzynarodowe 	<p>politycznej i gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy, czym są organizacje międzynarodowe oraz pozarządowe i je charakteryzuje – wyjaśnia pojęcia: <i>nacjonalizm</i>, <i>fundamentalizm</i>, <i>separatyzm</i> 	<p>zachodzące na niej zmiany</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje tekst źródłowy, dokonuje analizy SWOT 	<p>dezintegracyjnymi i integracyjnymi</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyszukuje informacje dotyczące omawianych procesów – potrafi dokonać analizy, wskazać czynniki i konsekwencje zachodzących procesów integracyjnych i dezintegracyjnych na świecie – bierze czynny udział w dyskusji, podaje trafne argumenty
4.	Unia Europejska	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia najważniejsze etapy powstawania UE – wymienia państwa i stolice należące do UE 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje przyczyny i etapy powstania UE – wskazuje na mapie politycznej Europy państwa należące do UE 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia skutki wejścia Polski do UE – wskazuje na mapie politycznej Europy państwa należące do UE i ich stolice 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje system instytucjonalny UE – tłumaczy, czym jest strefa euro i strefa Schengen – przedstawia skutki integracji w ramach UE, ze szczególnym uwzględnieniem Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje rolę UE na arenie międzynarodowej – prognozuje dalsze etapy rozwoju państw w ramach UE – bierze czynny udział w dyskusji, podaje trafne argumenty – korzystając z własnego doświadczenia podaje przykłady zmian, jakie zaszły w Polsce od czasu wejścia do UE
5.	Konflikty zbrojne i terroryzm	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>terroryzm</i> i <i>konflikty zbrojne</i> – podaje przyczyny występowania konfliktów na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia źródła wybranych konfliktów zbrojnych na świecie – wskazuje na mapie politycznej świata obszary objęte konfliktami zbrojnym oraz miejsca aktów terrorystycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia skutki konfliktów zbrojnych na świecie i aktów terrorystycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia na wybranych przykładach wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn oraz skutków konfliktów na świecie – wymienia sposoby zapobiegania konfliktom zbrojnym na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sprawnie posługuje się mapą polityczną świata, wskazując i omawiając miejsca objęte konfliktami zbrojnymi – analizuje różne przekazy medialne odnośnie konfliktów zbrojnych i aktów terrorystycznych – potrafi wskazać różnice i podobieństwa zależne do źródła informacji

						– bierze czynny udział w dyskusji, podaje trafne argumenty
6.	Mierniki rozwoju gospodarczego państw świata	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia czynniki wpływające na dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata – definiuje PKB i PKB <i>per capita</i>, HDI, HPI – wskazuje kraje o różnych wartościach PKB na podstawie mapy – odczytuje z mapy wielkość PKB dla Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje czynniki wpływające na dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa świata – podaje przykłady państw o najwyższej i najniższej wartości PKB – wskazuje na mapie kraje słabo, wysoko i średnio rozwinięte 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia PKB nominalne od PKB realnego – charakteryzuje dochód narodowy brutto – omawia zróżnicowanie HDI, HPI, PKB na świecie – korzystając z map tematycznych wskazuje miejsca na Ziemi, gdzie warunki przyrodnicze utrudniają rozwój społeczno-gospodarczy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – porównuje państwa świata pod względem różnych mierników rozwoju gospodarczego świata – omawia konsekwencje społeczno-gospodarczego zróżnicowania państwa świata – formułuje prawidłowości odnośnie zależności pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państw a długością i jakością życia mieszkańców 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia sposoby udzielania pomocy państwom o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego – podaje trafne argumenty w dyskusji – ocenia skuteczność pomocy w postaci „ryby” i „wędkii” w rozwiązywaniu problemu głodu na świecie – proponuje działania zmierzające do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata
Dział 2. PROCESY DEMOGRAFICZNE						
1.	Liczba ludności świata i jej zmiany	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje przybliżoną liczbę ludności świata – wskazuje tendencję zmian – definiuje pojęcie <i>demografia</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje liczbę ludności świata i jej zmiany na podstawie danych statystycznych i wykresów – definiuje współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego – definiuje pojęcia <i>rewolucja agrarna</i>, <i>przemysłowa</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny zmian ludności świata – oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego – analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie na podstawie map 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia skutki wysokiego i niskiego współczynnika przyrostu naturalnego na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje prognozy zmian liczby ludności świata
2.	Rozmieszczenie ludności na świecie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>ekumena</i>, <i>subekumena</i> i <i>anekumena</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje czynniki rozmieszczenia ludności – oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia w różnych regionach świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie na podstawie mapy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – interpretuje różne dane statystyczne i informacje zamieszczone na mapach oraz korzysta w własnej wiedzy w celu wyciągania

		<ul style="list-style-type: none"> – wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na świecie – wskazuje obszary największej koncentracji ludności na świecie – definiuje wskaźnik gęstości zaludnienia 		<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje obszary o najmniejszej gęstości zaludnienia i podaje przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady zaludnienia wybranych obszarów na Ziemi wbrew występującym tam barierom osadniczym 	<ul style="list-style-type: none"> wniosków odnośnie rozmieszczenia ludności na świecie – wskazuje prawidłowości i przewiduje zmiany
3.	Rozwój demograficzny społeczeństw	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia i charakteryzuje fazy przejścia demograficznego i epidemiologicznego, wskazuje, w którym miejscu znajduje się Polska oraz wybrane państwa świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje społeczeństwo na podstawie piramidy płci i wieku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje piramidę płci i wieku w Polsce, odczytuje z niej najliczniejszą i najmniej liczną grupę wiekową 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – porównuje różne fazy przejścia demograficznego i epidemiologicznego – analizuje piramidę wieku i płci w wybranych krajach świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje prawidłowości dotyczące rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw
4.	Konsekwencje eksplozji i regresji demograficznej	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>eksplozja</i> i <i>implozja demograficzna</i> oraz <i>regres demograficzny</i> – określa przyczyny i następstwa eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie – definiuje zastępowalność pokoleń 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia proces starzenia się społeczeństw, podaje przyczyny tego procesu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia konsekwencje procesu starzenia się ludności – analizuje na podstawie mapy wartość współczynnika dzietności na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje dane statystyczne – wyszukuje informacje, potrafi dokonać ich analizy, wskazać czynniki i konsekwencje wybranego problemu oraz potrafi zaproponować możliwości jego rozwiązania
5.	Migracje ludności na świecie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia <i>pojęcia: emigracja, imigracja</i> – wymienia rodzaje migracji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje przyczyny migracji ludności – wyjaśnia pojęcia: <i>repatriacja, reemigracja, wysiedlenie, deportacja</i> – wskazuje główne kierunki migracji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia różnice pomiędzy uchodźcą a migrantem – oblicza saldo migracji i przyrost rzeczywisty i współczynnik przyrostu rzeczywistego – wyjaśnia różnice między państwem 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia wielki kryzys migracyjny w Europie – dokonuje analizy wartości salda migracji i przyrostu rzeczywistego i współczynnika przyrostu rzeczywistego w różnych państwach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje konsekwencje ujemnego i dodatniego salda migracji

			<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady państw najczęściej wybieranych przez emigrantów – definiuje saldo migracji i przyrost rzeczywisty i współczynnik przyrostu rzeczywistego 	emigracyjnym i imigracyjnym		
6.	Społeczno-gospodarcze skutki migracji	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia różne skutki migracji ludności 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia problemy migrantów – wyjaśnia, czym jest rasizm 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje możliwości rozwiązania problemów migracyjnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje skutki migracji dla państw emigracyjnych i imigracyjnych – analizuje przyczyny wielkości salda migracji w wybranych państwach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia informacje dotyczące migracji w regionie zamieszkania oraz porównuje z migracjami w całej Polsce – dokonuje analizy zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a natężeniem migracji ludności
7.	Struktura narodowościowa i etniczna współczesnego świata	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje naród, kulturę – wymienia odmiany ludzkie – wymienia języki świata – definiuje pojęcia <i>rasizm</i> i <i>ksenofobia</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne współczesnego świata – rozpoznaje na fotografiach odmiany ludzkie – omawia odmiany pośrednie – określa strukturę narodowościową i etniczną w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje na mapie rozmieszczenie odmian ludzkich i języków świata – omawia udział poszczególnych odmian ludzkich na świecie – rozróżnia mniejszość narodową, grupę etniczną i społeczność etniczną 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa zróżnicowanie wskaźnika analfabetyzmu na świecie – rozpoznaje różne języki świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia skutki dużego zróżnicowania społeczeństwa w danym państwie – podaje przykłady przejawu rasizmu i ksenofobii
8.	Wpływ religii na życie społeczne i gospodarcze ludności świata	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym jest religia – wymienia główne religie świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia zróżnicowanie religijne ludności świata – wskazuje dominującą religię na danym kontynencie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia wpływ religii na rozwój społeczny i gospodarczy państw 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje podobieństwa i różnice pomiędzy religiami świata – rozpoznaje na fotografiach elementy charakterystyczne dla danej religii 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dokonuje oceny roli religii w rozwoju państw na wybranych przykładach

9.	Kręgi kulturowe współczesnego świata	Uczeń: – wyjaśnia pojęcie <i>dziedzictwo kulturowe</i> – omawia, czym jest Lista światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO – wymienia kręgi kulturowe współczesnego świata	Uczeń: – wskazuje kręgi kulturowe świata na podstawie mapy i omawia niektóre z nich – wskazuje na mapie wybrane obiekty będące na Liście światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO (w Polsce i na świecie)	Uczeń: – wskazuje na mapie i charakteryzuje wszystkie kręgi kulturowe współczesnego świata – wskazuje na mapie i charakteryzuje wybrane obiekty będące na Liście światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO (w Polsce i na świecie)	Uczeń: – podaje podobieństwa i różnice pomiędzy kręgami kulturowymi, – omawia wpływ kultury i tradycji na rozwój państw	Uczeń: – charakteryzuje pod względem kulturowym Polskę oraz wybrany kraj świata – wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym i kulturowym, podaje wynikające z tego konsekwencje
10.	Osadnictwo wiejskie i miejskie	Uczeń: – charakteryzuje rodzaje jednostek osadniczych, podaje przykłady	Uczeń: – omawia kryteria podziału jednostek osadniczych w różnych regionach świata – wymienia typy genetyczne kształtów wsi – wymienia funkcje wsi i miast	Uczeń: – omawia i rozpoznaje na mapie typy genetyczne kształtów wsi – omawia polifunkcyjność jednostek osadniczych	Uczeń: – rozpoznaje na zdjęciu lotniczym typy genetyczne kształtów wsi – określa zróżnicowanie poziomu sieci osadniczej na świecie z uwzględnieniem stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego państwa – wymienia cyfrowe źródła informacji na temat sieci osadniczej na świecie	Uczeń: – korzysta z cyfrowych źródeł informacji w celu analizy i interpretacji sieci osadniczej na świecie – opisuje jednostkę osadniczą, w której mieszka, wskazuje jej funkcje
11.	Zmiany zachodzące na obszarach wiejskich	Uczeń: – charakteryzuje nowe funkcje wsi – wyjaśnia pojęcie <i>depopulacja</i>	Uczeń: – opisuje na podstawie zdjęć zmiany zachodzące w obszarach wiejskich – na wybranych przykładach omawia zjawisko depopulacji	Uczeń: – wskazuje przyczyny i skutki procesu depopulacji – wymienia i wskazuje na mapie nowe miasta w Polsce	Uczeń: – wskazuje sposoby zapobiegania negatywnym zmianom zachodzącym na obszarach wiejskich	Uczeń: – dokonuje opisu obrazu w celu analizy zmian, jakie zachodziły w rolnictwie na przestrzeni wieków – przeprowadza wywiad ze starszą osobą na temat obserwowanych zmian zachodzących w jednostkach osadniczych – dokonuje analizy danych statystycznych i prognoz dotyczących procesu depopulacji

12.	Procesy urbanizacyjne na świecie	Uczeń: – wyjaśnia pojęcia: <i>urbanizacja, metropolizacja, deglomeracja, rewitalizacja</i> – wymienia etapy procesów urbanizacyjnych – wymienia typy zespołów miejskich – wymienia największe miasta na świecie i w Polsce	Uczeń: – omawia przebieg procesów urbanizacyjnych – wskazuje sposób obliczania wskaźnika urbanizacji – omawia typy zespołów miejskich, podając przykłady	Uczeń: – oblicza wskaźnik urbanizacji w różnych regionach świata – rozpoznaje typy zespołów miejskich na podstawie ilustracji – wskazuje na mapach największe miasta na świecie i w Polsce	Uczeń: – analizuje zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w różnych regionach świata – rozpoznaje typy zespołów miejskich na podstawie zdjęć lotniczych i satelitarnych	Uczeń: – wskazuje przyczyny i skutki zróżnicowania wskaźnika urbanizacji w różnych regionach świata – posługuje się narzędziami informatycznymi w celu zdobycia wiedzy – podaje pluses i minusy życia w dużym mieście
Dział 3. UWARUNKOWANIA ROZWOJU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ						
1.	Zmiana roli sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym	Uczeń: wyjaśnia czym jest rozwój cywilizacyjny i od czego zależy, definiuje pojęcie gospodarka i wymienia jej główne sektory.	Uczeń: omawia główne sektory gospodarki, wskazuje ich znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym.	Uczeń: omawia etapy rozwoju cywilizacyjnego z uwzględnieniem roli poszczególnych sektorów gospodarki, wyjaśnia czym jest struktura zatrudnienia, omawia strukturę zatrudnienia w Polsce oraz w wybranych państwach Europy.	Uczeń: wskazuje zależność udziału PKB i PKB per capita w poszczególnych sektorach gospodarki od stopnia jej rozwoju, omawia wpływ struktury zatrudnienia na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego państwa.	Uczeń: formuluje prawidłowości dotyczące zależności stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego państwa od struktury zatrudnienia, wyjaśnia przyczyny zmian roli sektorów gospodarki w Polsce i na świecie, przygotowuje i przeprowadza ankietę, a następnie opracowuje i przedstawia wyniki.
2.	Procesy globalizacji	Uczeń: – definiuje pojęcie <i>globalizacja</i> – wymienia płaszczyzny globalizacji na świecie	Uczeń: – omawia płaszczyzny globalizacji – definiuje pojęcia: <i>globaliści, antyglobaliści i alterglobaliści</i> – podaje przykłady procesów globalizacji na świecie	Uczeń: – wskazuje pozytywne i negatywne przejawy procesów globalizacji	Uczeń: – wyjaśnia, czym jest indeks globalizacji i omawia jego zróżnicowanie na świecie – bierze aktywny udział w dyskusji na temat plusów i minusów globalizacji	Uczeń: – ocenia wpływ procesów globalizacji na rozwój lokalny i regionalny – podaje przykłady wpływu globalizacji na codzienne życie – wykonuje analizę SWOT dotyczącą globalizacji i przedstawia jej wyniki
3.	Handel międzynarodowy	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>eksport, import, bilans handlowy</i> – wymienia głównych partnerów handlowych Polski	Uczeń: – wyjaśnia, kiedy mamy do czynienia z nadwyżką, a kiedy z deficytem handlowym – wymienia główne kierunki wymiany handlowej	Uczeń: – omawia czynniki wpływające na rozwój międzynarodowego handlu – charakteryzuje strukturę i kierunki	Uczeń: – porównuje strukturę towarową wybranych państw, biorąc pod uwagę ich stopień rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: – na podstawie danych statystycznych wyciąga wnioski na temat bilansu handlowego i struktury towarowej handlu zagranicznego Polski

			– wymienia zasady sprawiedliwego handlu	międzynarodowej wymiany handlowej – omawia wybrane zasady sprawiedliwego handlu	– wskazuje czynniki ograniczające handel międzynarodowy – podaje przykłady z życia wdrażania zasad sprawiedliwego handlu	– ocenia znaczenie wymiany handlowej dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju – wyjaśnia znaczenie zasad sprawiedliwego handlu dla ludności i gospodarki
4.	Gospodarka oparta na wiedzy – społeczeństwo informacyjne	Uczeń: – definiuje, czym jest GWO – gospodarka oparta na wiedzy – wymienia cechy GWO – wyjaśnia, czym jest społeczeństwo informacyjne	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju GWO – wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego	Uczeń: – wyjaśnia, na czym polega działalność badawczo-rozwojowa (B+R) i jaki ma wpływ na rozwój gospodarki – omawia znaczenie społeczeństwa informacyjnego w rozwoju gospodarczym państwa	Uczeń: – omawia mocne i słabe strony polskiej gospodarki w zakresie innowacyjności – omawia skutki rozwijania się społeczeństwa informacyjnego – potrafi bezpiecznie korzystać z internetu	Uczeń: – dokonuje porównania polskiej gospodarki w zakresie innowacyjności z innymi gospodarkami świata – wyjaśnia znaczenie inwestycji w edukację
Dział 4. ROLNICTWO						
1.	Wpływ przyrodniczych i pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na strukturę użytków rolnych	Uczeń: –wymienia i omawia funkcje rolnictwa – wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa – wyjaśnia, czym jest struktura użytkowania ziemi	Uczeń: – charakteryzuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa – omawia strukturę użytkowania ziem na świecie	Uczeń: – omawia wpływ przyrodniczych i pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na strukturę użytków rolnych – porównuje użytki rolne w Polsce i w innych krajach	Uczeń: – wskazuje na mapie najdogodniejsze pod względem przyrodniczym warunki dla rolnictwa – podaje przykłady wpływu czynników pozaprzyrodniczych na stopień rozwoju rolnictwa	Uczeń: –wymienia pozytywne i negatywne skutki zmian użytkowania ziemi na świecie – stosuje zdobytą wiedzę w życiu codziennym (np. podczas robienia zakupów)
2.	Produkcja roślinna i zwierzęca na świecie	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>zbiory, plony, chów, hodowla, pogłowie</i> – dokonuje podziału roślin ze względu na ich wykorzystanie – wymienia kierunki chowu zwierząt	Uczeń: – wyjaśnia różnicę pomiędzy rolnictwem samozaopatrzeniowym a towarowym – wymienia typy rolnictwa – wymienia regiony rolnicze świata	Uczeń: – charakteryzuje rolnictwo intensywne i ekstensywne – podaje przykłady – omawia wymagania klimatyczno-glebowe wybranych roślin – wyjaśnia zróżnicowanie pogłównia zwierząt na świecie	Uczeń: – przyporządkowuje rośliny do danej grupy roślin ze względu na ich wykorzystanie – wymienia przykłady zbóż uprawianych na świecie – charakteryzuje regiony rolnicze świata	Uczeń: – wskazuje na mapie świata obszary upraw wybranych roślin i chowu zwierząt – wyjaśnia zależność występowania danych upraw i zwierząt od warunków przyrodniczych
3.	Lasy i gospodarka leśna	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>leśnictwo, wskaźnik</i>	Uczeń:	Uczeń: – wskazuje na mapie zróżnicowanie wskaźnika	Uczeń: – odczytuje i interpretuje dane statystyczne	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie lasów w naszym życiu, opierając

		<p><i>lesistości, gospodarka leśna, gospodarka łowiecka, gospodarka zrównoważona</i></p> <p>– wymienia typy lasów i funkcje lasów</p>	<p>– omawia zróżnicowanie wskaźnika lesistości w Polsce i na świecie</p> <p>– omawia rozmieszczenie różnych typów lasów na świecie</p> <p>– wyjaśnia, czym jest deforestacja</p>	<p>lesistości na świecie oraz rozmieszczenie różnych typów lasów na Ziemi</p> <p>– podaje przyczyny deforestacji na świecie</p>	<p>dotyczące wskaźnika lesistości w Polsce i na świecie</p> <p>– wskazuje prawidłowości w rozmieszczeniu różnych typów lasów na świecie</p> <p>– wskazuje konsekwencje nadmiernego wylesiania na świecie</p>	<p>się na własnych doświadczeniach</p> <p>– omawia zalety zrównoważonej gospodarki leśnej</p> <p>– podaje sposoby zapobiegania nadmiernej deforestacji</p> <p>– podaje przykłady wykorzystania zasobów lasów w życiu codziennym</p>
4.	Wykorzystanie zasobów mórz i oceanów	<p>Uczeń:</p> <p>– omawia zasoby biologiczne mórz i oceanów, definiuje rybactwo, rybołówstwo, akwakulturę, przełowienie</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wymienia główne problemy światowego rybołówstwa</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wymienia plusy i minusy akwakultury</p> <p>– wyjaśnia, czym jest równowaga ekologiczna mórz i oceanów</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wskazuje na mapie najbogatsze łowiska na świecie</p> <p>– charakteryzuje wielkość połowów i spożycia ryb w Polsce i na świecie</p> <p>– analizuje dane statystyczne</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wyjaśnia rozmieszczenie najbogatszych łowisk na świecie</p> <p>– uzasadnia potrzebę spożywania ryb</p> <p>– wskazuje sposoby przeciwdziałania negatywnym skutkom przełowienia</p> <p>– podejmuje świadome decyzje jako konsument, w trosce o dobro środowiska przyrodniczego</p>
Dział 5. PRZEMYSŁ						
1.	Czynniki lokalizacji przemysłu	<p>Uczeń:</p> <p>– definiuje przemysł jako dział gospodarki</p> <p>– omawia podział przemysłu</p> <p>– wymienia funkcje przemysłu i czynniki jego lokalizacji</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– omawia udział przemysłu w tworzeniu PKB w zależności od stopnia rozwoju gospodarczego państwa</p> <p>– omawia funkcje przemysłu</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– analizuje czynniki lokalizacji przemysłu (przyrodnicze i pozaprzyrodnicze)</p> <p>– omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wskazuje na mapie świata obszary o dogodnych i niekorzystnych warunkach przyrodniczych dla rozwoju przemysłu</p> <p>– omawia rodzaje lokalizacji przemysłu</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– wyjaśnia zmieniającą się rolę czynników lokalizacji przemysłu</p> <p>– przedstawia przyczyny tych zmian</p> <p>– wyjaśnia wpływ rozwoju przemysłu na pozostałe dziedziny gospodarki</p>
2.	Zmieniająca się rola przemysłu we współczesnym świecie	<p>Uczeń:</p> <p>– wymienia etapy rozwoju przemysłu</p> <p>– definiuje pojęcia: <i>industrializacja,</i></p>	<p>Uczeń:</p> <p>– omawia skutki industrializacji</p> <p>– wskazuje przejawy procesu deindustrializacji</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– omawia przebieg i konsekwencje procesów deindustrializacji w</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie z</p>	<p>Uczeń:</p> <p>– analizuje wpływ poszczególnych procesów na rozwój społeczno-gospodarczych kraju</p>

		<i>deindustrializacja, reindustrializacja</i>		wybranych państwach świata, w tym w Polsce – wskazuje najbardziej uprzemysłowione regiony świata oraz państwa nowo uprzemysłowione	uwzględnieniem Europy i Polski	– podaje argumenty za i przeciw procesom industrializacji, deindustrializacji i reindustrializacji oraz zalety i wady przenoszenia produkcji z krajów wysoko do słabo rozwiniętych
3.	Przemysł wysokich technologii	Uczeń: – definiuje przemysł tradycyjny i zaawansowanej technologii – omawia cechy przemysłu high-tech	Uczeń: – przedstawia działą przemysłu zaawansowanych technologii – wymienia etapy rozwoju przemysłu zaawansowanej technologii	Uczeń: – wskazuje na mapie rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu zaawansowanych technologii na świecie i omawia czynniki jego lokalizacji	Uczeń: – omawia społeczne i gospodarcze skutki rozwoju nowoczesnego przemysłu na świecie	Uczeń: – porównuje cechy przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu zaawansowanych technologii – analizuje gospodarcze i społeczne korzyści rozwoju nowoczesnych technologii – podaje przykłady z własnego życia stosowania produktów pochodzących z przemysłu zaawansowanej technologii
4.	Zmiany struktury zużycia energii na świecie	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>energetyka, energia pierwotna i energia wtórna, surowce energetyczne</i>	Uczeń: – wyjaśnia różnicę pomiędzy odnawialnymi i nieodnawialnymi surowcami energetycznymi	Uczeń: – wskazuje na mapie świata rozmieszczenie surowców energetycznych i omawia ich wydobycie – wyjaśnia, czym jest struktura produkcji i zużycia i energii	Uczeń: – wymienia głównych producentów surowców energetycznych na świecie – omawia bazę surowców energetycznych w Polsce – omawia czynniki mające wpływ na strukturę produkcji energii elektrycznej na świecie – na podstawie wykresu charakteryzuje produkcję energii elektrycznej w Polsce	Uczeń: – dokonuje analizy zmiany w strukturze zużycia energii na świecie – porównuje produkcję energii w Polsce i na świecie – podaje przykłady różnych źródeł energii na świecie
5.	Bilans energetyczny świata	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

		– wyjaśnia pojęcie <i>bilans energetyczny</i>	– na podstawie wykresu omawia zmiany bilansu energetycznego świata	na podstawie wykresu omawia prognozy zmian bilansu energetycznego świata	wyjaśnia przyczyny zwiększenia lub zmniejszenia udziału poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata	analizuje przyczyny i skutki rosnącego zapotrzebowania na energię elektryczną na świecie – wskazuje sposoby zapobiegania kryzysowi energetycznemu na świecie oraz przeciwdziałania negatywnym wpływom człowieka na środowisko przyrodnicze
6.	Wady i zalety różnych źródeł energii	Uczeń: – wyjaśnia, czym jest elektrownia – dokonuje podziału na elektrownie konwencjonalne i niekonwencjonalne	Uczeń: – wymienia wady i zalety różnych typów elektrowni – na podstawie mapy omawia rozmieszczenie elektrowni jądrowych w Europie	Uczeń: – dokonuje porównań różnych typów elektrowni, uwzględniając ich wpływ na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – omawia rodzaje elektrowni wodnych – analizuje wykorzystanie energii atomowej na świecie – omawia rozwój energetyki jądrowej w Polsce	Uczeń: – wskazuje problemy rozwoju elektrowni jądrowej w Polsce – dokonuje analizy SWOT dotyczącej słabych i mocnych stron energetyki jądrowej oraz szans i zagrożeń rozwijania jej w Polsce
Dział 6. USŁUGI						
1.	Rozwój i zróżnicowanie sektora usług na świecie	Uczeń: – definiuje, czym są usługi – wymienia funkcje usług	Uczeń: – dokonuje podziału usług ze względu na rodzaj zaspokajanych potrzeb	Uczeń: – klasyfikuje usługi, uwzględniając dostępność i specyfikację usług – omawia znaczenie udziału usług w zatrudnieniu w zależności od stopnia rozwoju gospodarczego państwa	Uczeń: – omawia zróżnicowanie usług na świecie, charakteryzuje sektor usług w Polsce	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie usług edukacyjnych, finansowych, zdrowotnych oraz handlu w zaspokajaniu potrzeb ludności
2.	Komunikacja na świecie	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>komunikacja, transport, łączność</i> – wyjaśnia, czym jest telepraca	Uczeń: – omawia podział komunikacji	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie usług komunikacyjnych	Uczeń: – wyjaśnia zróżnicowanie potrzeb komunikacyjnych w zależności od stopnia rozwoju cywilizacyjnego państwa – wyjaśnia malejące znaczenie poczty we współczesnym świecie	Uczeń: – na podstawie mapy omawia zróżnicowanie dostępu do internetu na świecie – omawia znaczenie komunikacji dla rozwoju innych sektorów gospodarki
3.	Wady i zalety różnych rodzajów transportu	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

		<ul style="list-style-type: none"> – wymienia rodzaje transportu – wyjaśnia, czym jest żegluga kabotażowa 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje rodzaje transportu – wymienia uwarunkowania w rozwoju transportu w różnych regionach świata 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie rozwoju transportu dla innych dziedzin życia gospodarczego i społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje rodzaje transportu – omawia zróżnicowanie środków transportu na świecie – charakteryzuje transport w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – określa wady i zalety różnych rodzajów transportu – na podstawie mapy omawia rozmieszczenie linii kolejowych w Polsce – podaje przykłady wpływu warunków przyrodniczych na możliwości rozwoju danego środka transportu
4.	Turystyka na świecie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje, czym jest turystyka – wymienia rodzaje turystyki – wyjaśnia pojęcie <i>monokultura turystyczna</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dokonuje podziału turystyki, uwzględniając cel, miejsce i sposób podróżowania 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje czynniki wpływające na rozwój turystyki – wymienia najchętniej odwiedzane kraje na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia wady i zalety monokultury turystycznej – wyjaśnia, czym są walory turystyczne – wskazuje na mapie i omawia wybrane regiony turystyczne świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie usług turystycznych w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa – analizuje wykres dotyczący natężenia ruchu turystycznego na świecie
Dział 7. CZŁOWIEK A ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE						
1.	Relacje człowiek – środowisko. Rozwój zrównoważony	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>środowisko naturalne, geograficzne, antropogeniczne, zdegradowane</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje miejsce człowieka w systemie przyrodniczym – wyjaśnia pojęcia <i>antroposfera, antropopresja</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – analizuje schemat sfery ziemi i ich wzajemne powiązania – wymienia niektóre cele zrównoważonego rozwoju 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady wzajemnych powiązań i zależności pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego – wyjaśnia, czym jest zrównoważony rozwój 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje różne postawy wobec relacji człowiek–środowisko (nihilizm, determinizm i pozytywizm geograficzny) i przedstawia trafne argumenty podczas dyskusji
2.	Przyczyny powstawania smogu oraz jego wpływ na życie i działalność człowieka	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje średnią temperaturę przy powierzchni Ziemi – omawia znaczenie atmosfery – wyjaśnia, czym są gazy cieplarniane – definiuje pojęcie <i>smog</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia zjawisko efektu cieplarnianego – wymienia źródła gazów cieplarnianych – omawia sposoby powstawania smogu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – objaśnia, czym jest globalne ocieplenie – podaje przyczyny powstawania kwaśnego deszczu i dziury ozonowej – podaje różnice pomiędzy smogiem typu londyńskiego a smogiem fotochemicznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa skutki globalnego ocieplenia – podaje źródła powstawania kwaśnych opadów oraz smogu – wyjaśnia, czym są pyły zawieszone 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia skutki występowania smogu – podaje przykłady przeciwdziałania nadmiernej emisji zanieczyszczeń do atmosfery – potrafi korzystać z różnych źródeł informacji w celu zdobycia wiedzy na temat stopnia zanieczyszczenia powietrza w najbliższej okolicy
3.	Zmiany w hydrosferze spowodowane budową wielkich inwestycji hydrologicznych	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia znaczenie hydrosfery 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia korzyści i negatywne skutki płynące z budowy wielkich 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia na wybranych przykładach wpływ wielkich inwestycji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – korzysta ze zdjęć satelitarnych podczas omawiania skutków 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – bierze udział w dyskusji, podając trafne argumenty dotyczące plusów i minusów

		– wyjaśnia zależność człowieka od dostępu do czystej wody	inwestycji hydrologicznych	hydrologicznych na środowisko geograficzne	budowy wielkich zapór na rzekach – dokonuje porównań, analizy	wielkich inwestycji hydrologicznych
4.	Wpływ rolnictwa na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – definiuje pojęcia: <i>monokultura rolna, plodozmian, eutrofizacja, zabiegi melioracyjne i polder</i>	Uczeń: – omawia zmieniający się wpływ rolnictwa na środowisko przyrodnicze wraz z postępem cywilizacyjnym – określa skutki nadmiernego wypasu zwierząt gospodarskich oraz nadmiernego połowu ryb	Uczeń: – wyjaśnia, czym jest GMO i jaki może mieć wpływ na środowisko geograficzne – na wybranych przykładach określa skutki nadmiernego wylesiania w celach rolniczych	Uczeń: – wyjaśnia wpływ nadmiernego osuszania bagien na środowisko geograficzne – omawia problem pustynnienia	Uczeń: – wyjaśnia konieczność wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia, w tym w rolnictwie – wymienia wady i zalety rolnictwa ekologicznego
5.	Wpływ przemysłu na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – omawia wpływ przemysłu na emisję zanieczyszczeń do atmosfery oraz wpływ na wody podziemne i powierzchniowe – wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenu	Uczeń: – wyjaśnia proces powstawania leja depresyjnego – podaje przykłady przeprowadzonej rekultywacji terenów pokopalnianych	Uczeń: – wyjaśnia, czym jest zanieczyszczenie ciepłe	Uczeń: – omawia różnice pomiędzy kopalnią odkrywkową a głębinową	Uczeń: – wymienia skutki działalności kopalni odkrywkowej i głębinowej
6.	Wpływ usług na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – wskazuje negatywny wpływ usług na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – wymienia przykłady negatywnego wpływu handlu i turystyki na środowisko przyrodnicze – omawia wpływ transportu na warunki życia ludności i środowisko przyrodnicze	Uczeń: – omawia na wybranych przykładach wpływ różnych form turystyki na środowisko przyrodnicze – wyjaśnia, czym jest zanieczyszczenie światłem	Uczeń: – wyjaśnia zasady turystyki zrównoważonej – definiuje ekoturystykę i agroturystykę – dzieli się swoimi doświadczeniami z podróży	Uczeń: – wskazuje przykłady ograniczania negatywnego wpływu np. turystyki, handlu i transportu na środowisko przyrodnicze – formułuje prawidłowość dotyczącą zależności między poziomem rozwoju gospodarczego regionu a ilością emisji światła w porze nocnej
7.	Zmiany krajobrazu kulturowego wskutek działalności gospodarczej	Uczeń: – definiuje pojęcie <i>krajobraz kulturowy</i> – wymienia typy krajobrazu – wyjaśnia, na czym polega planowanie przestrzenne	Uczeń: – wyjaśnia, na czym polega ochrona krajobrazu kulturowego	Uczeń: – wskazuje przykłady degradacji krajobrazu kulturowego miast i wsi, podaje ich przyczyny –	Uczeń: – wyjaśnia rolę planowania przestrzennego w ochronie krajobrazu kulturowego	Uczeń: – podaje możliwości własnych działań służących ochronie krajobrazu kulturowego w Polsce

				definiuje pojęcie <i>ład przestrzenny</i>	– wymienia akty prawne, które określają zasady planowania przestrzennego w Polsce na różnych szczeblach – wyjaśnia pojęcie <i>rewaloryzacja</i>	– sprawnie posługuje się narzędziami geoinformacyjnymi w celu uzyskania informacji o zagospodarowaniu przestrzennym danego obszaru
8.	Działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego	Uczeń: – definiuje, czym jest ochrona środowiska, kompensacja przyrodnicza, obszar zdegradowany	Uczeń: – wymienia akty prawa dotyczące ochrony przyrody oraz jej rewitalizacji – wyjaśnia, czym jest rewitalizacja obszarów zdegradowanych – wyjaśnia, co to jest postawa proekologiczna	Uczeń: – podaje przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności gospodarczej człowieka – wymienia organizacje zajmujące się ochroną środowiska przyrodniczego	Uczeń: – omawia formy ochrony przyrody w Polsce i na świecie – wyjaśnia, czym jest Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 oraz Rezerwat Biosfery UNESCO	Uczeń: – posługuje się tekstem źródłowym – aktami prawa – w celu uzyskania informacji
9.	Mój ślad na Ziemi wpływa na stan środowiska przyrodniczego	Uczeń: – podaje przykłady, w jaki sposób każdego dnia można ograniczyć swój negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze	Uczeń: – podaje przykłady, w jaki sposób możemy ograniczać energię elektryczną, oszczędzać wodę i produkować mniej odpadów	Uczeń: – wyjaśnia zasady <i>zero waste</i> oraz 5R.	Uczeń: – wyjaśnia, co oznacza ślad węglowy – oblicza swój ślad węglowy i porównuje z innymi uczniami	Uczeń: – omawia swój wpływ na środowisko przyrodnicze – wyjaśnia, na czym polega zasada „Myśl globalnie – działaj lokalnie” – bierze udział w dyskusji, formułując trafne argumenty